

Barlay Ö. Szabolcs **Miatyánk** **Prohászka a szeretet szentje**

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Barlay Ö. Szabolcs
Vallomások könyve 4.

Miatyánk

Prohászka a szeretet szentje

Prohászka Baráti Kör kiadványa
Székesfehérvár, 2009.

Impresszum

Barlay Ö. Szabolcs
Miatyánk
Prohászka a szeretet szentje

Vallomások könyve 4.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 2009-ben jelent meg Székesfehérvárott, a Prohászka Baráti Kör gondozásában, az ISBN 963 87578 6 9 azonosítóval. Az elektronikus változat a szerző, Barlay Ö. Szabolcs, engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a szerző tulajdonában marad.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Beköszöntő.....	4
„Uram, taníts meg minket imádkozni!”	5
1. Nem vagyunk árvák	5
2. Szenteltessék meg a te neved	7
3. Jöjjön el a te országod.....	9
4. Isten országa bennünk.....	11
5. Legyen meg a te akaratod	12
6. A mindennapi kenyér	15
7. Szabadíts meg a gonosztól	16
8. A Miatyánk szintézise.....	18
Prohászka a szeretet szentje	20
„Szeressünk, hogy még jobban szerethessünk...”	21
Prohászka adorációi	21
„Mégfogta a kezemet...”	22
„Minden papnak lábát megcsókolnám”	24

Beköszöntő

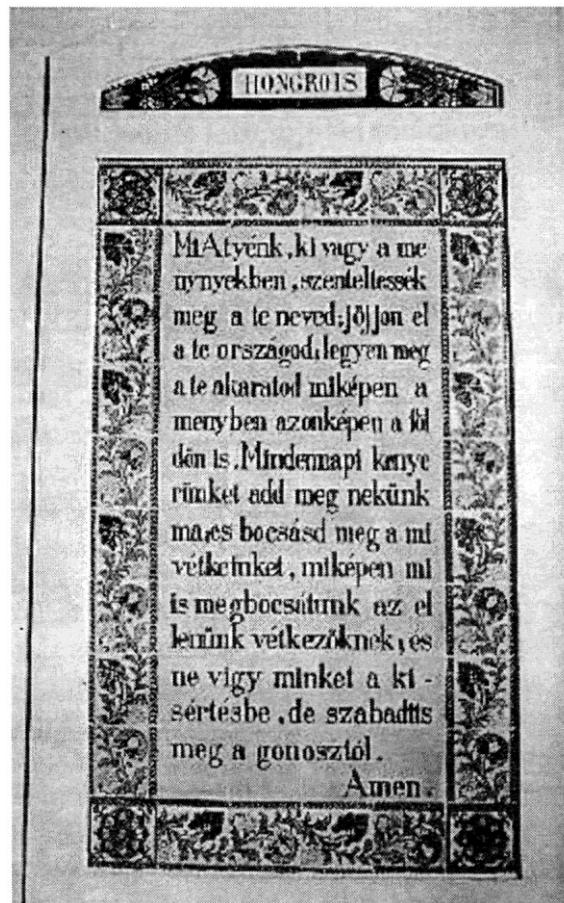
Vasmisémre készülve azon gondolkodtam, mivel tudnám a híveket megajándékozni. Így jutottam arra az elhatározásra, hogy két beszédemet adom ki Vallomások c. sorozatomban. Az egyiket a vasárnapi elmélkedésekben mondtam el, a Miatyánkban. A másik abból a jubileumi sorozatból való, melyet Prohászka Ottokár püspök atyánk születésének 150. éve alkalmából indítottam el: Prohászka a szívekben, más néven: Magyar Fioretti címen. Az itt közölt írást annak a kötetnek bevezetőjéből vettem át.

Papi szolgálatom 65. évét megélve hálát adok az Úr Jézusnak, hogy ezzel a Vallomással is kimutathatom szeretetemet iránta és hálás köszönetemet mindazok iránt, akik szenvedésekkel és örömmel teli életemben segítettek.

Az Úr legyen veletek.

Barlay Ö. Szabolcs
vasmisés atya

Székesfehérvár, 2009. május 17.

A Miatyánk magyar szövege a jeruzsálemi Pater Noster templomban

„Uram, taníts meg minket imádkozni!”

Olyan kérés ez, mely minden kor emberének szól. Különösen nekünk, akiknek már maga az imádság fogalma is idegen. Ránk is vonatkozik Pál apostol szava: „*Nem tudjuk, hogyan imádkozzunk helyesen*” (Róm 8,26).

Hat évtizedes papságom alatt többször tartottam sorozatot a Miatyánkról. Egyik sem jelent meg. Így nem is tudom összehasonlítani a változatokat. Vasmisémre készülve úgy érzem, ezt az utolsót megörökítem, és emlékül hagyom mindazoknak, akiknek igényük az imádság, és kéri: „*Mester, taníts meg minket is úgy imádkozni, ahogy Téged láttunk ott fent a hegyen. Láttunk térdre borulva a tisztáson, figyeltük arcod ragyogását. Kivel beszéltél? Mit mondtál neki?*”

Ezek olyan kérdések, melyek ma is aktuálisak. Nem véletlenül volt akkora visszhangja ennek a sorozatnak. És ezért hallgatták a világhálón hétről hétre a világ minden részében, ahol magyarok élnek és keresik az Istent.

1. Nem vagyunk árvák

Az Ember szeret önmagával foglalkozni. Mindig nagy érdeklődéssel olvasom nagy gondolkodók véleményét, jelzőit magáról az emberről, önmagunkról. Ki, mit mond az emberről? Egész gyűjteményem van már erről. Csak néhányat: „*Animal rationale*”, mondja Arisztotelész a maga kőkemény realizmusával. És mennyire igaza van: állatok is vagyunk, és észlányek is: szellem a testben, ...Homo sapiens: a gondolkodó ember ...Homo patiens: a sírni, szenvedni tudó ember, mai szóval: a sebezhető ember ...Homo ridens: a nevetni (is) tudó ember ...Homo ludens: a játszani tudó ember ...és így tovább.

Alighanem igazam van, amikor én még egy újabb jelzőt mondok, ami különösen a mi korunk emberére még az előbbieknél is jellemzőbb: ...Homo orphan: *az árva ember*. Oly mértékben terjed a globalizációnak nevezett átok, hogy lassan mindenki csak önmagával, saját érvényesülésével és vagyonával foglalkozik, a másik emberrel nem törődik. A másokkal való nem törődés olyan, mint a ragály. Felüti valahol a fejét, és oly rohamosan fertőzi meg az egyedeket, hogy átterjed az egész társadalomra. Az elmagányosodás ma tömegjelenség.

Olykor úgy érezzük, hogy senkink sincs. Meghal anyánk, apánk. Akikre pedig számíthattunk volna, azok magukkal törődnek, és nem velünk. A legtöbb mai ember csalódott a szerelmében, párjában. Próbálkozik újabb kapcsolatokkal, – mindhiába. Ilyenkor tör fel lelkünk legmélyebb tárnájából, üres kútjából a kérdés: *Ki is vagyok én igazából? Miért élek? Kihez tartozom? Mit kezdjek magammal?*

A következőkben Bibliával a kezemben, ezekre a kérdésekre szeretnék válaszolni.

Mindannyian ismerjük a történelem felosztásának, két részre osztásának jelét, a „Kr. e.” és „Kr. u.”, vagyis Krisztus előtt és Krisztus után. E mögött a jel mögött óriási tények egész vonulata húzódik meg. Nem csupán időszámítási megkülönböztetésről van szó, hanem két szemléletnek drámai összeütközéséről. Valaminek a végét és egy újnak a kezdetét jelzi. Természetesen ez a Megváltó megjelenésének, Jézus életének egészére vonatkozik. Én mégis a Miatyánkot emelem ki, mint a két világ közötti éles határvonalat.

Az a kafarnaumi beszámoló, mely az imádkozó Jézusról szól, jól érzékeli az apostolok lelkében végbemenő folyamatot. Ők vették észre elsőként azt a mély árkot, mely az említett két világ között tátong, és amelyet épp az a Jézus ásott meg, akinek ők legszűkebb baráti köréhez tartoztak.

Jézus szeretett Simon Péter kafarnaumi házában megszállni. Az egyszerű halász család házában ilyenkor a többi apostol is letanyázott. Egyik este is sokat beszélgettek a mesterrel, majd nyugovóra tértek. A hajnali órákban arra lettek figyelmesek, hogy Jézus észrevétlenül

elhagyta Péterék házát. Nyomába eredtek keresésére. Szó szerint: „*Hajnal felé, amikor még sötét volt, fölkelt és kiment egy magányos helyre, hogy ott imádkozzék. Simon és társai utána mentek...*” (Mk 1,37).

És ez többször megtörtént. Megfigyelték, hogy ilyenkor még titokzatosabb, még ragyogóbb a tekintete. Egyre jobban izgatta őket a magányba vonuló, a hegyekbe menekülő, a völgyekben eltűnő imádkozó Jézus. Végül elhatározták, hogy eléje állnak, és megkérik őt: „*Mester, taníts meg minket is erre a csodára. Mi is imádkozunk a magunk módján, minket is megtanítottak apáink, tanítóink, papjaink egy-egy imára, de így egyiket sem láttuk ragyogni.*”

És ekkor – kérésükre – ezt mondta: „*Ti így imádkozzatok:*” (Mt 6,9) MI ATYÁNK! Ez az a mély árok, nevezhetném szakadéknak, ami kettéválasztja az emberiség történelmét, belefoglalva az emberek egyéni és közösségi történetét.

Bármennyire hihetetlennek tűnik, mégis az a valóság, hogy a népek és egyének életét alapjában véve az határozza meg, hogy milyen az Istenről alkotott képük. A társadalmat hasonlíthatom az óceánhoz, melynek mozgását a titokzatos mélységek határozzák meg, olyan földrengések, ismeretlen gejzír és vulkán kitörések, melyek nem is kerülnek felszínre, mégis mozgásba hozzák a végtelen vizet. Ugyanígy van ez az emberiség lelkével is. Még a piacot, a vásárt, a szerelmet is, a családot, az iskolát és a templomot is az határozza meg, hogy kinek látjuk az Istent és milyen a viszonyunk hozzá.

Az apostolok legtöbbje Keresztelő János tanítványa volt. Ő, életének első szakaszában épp annak az Istennek volt legbátrabb harcosa, aki az „árok” túlsó partján állt: a rettenetes, a félelmetes, a haragvó, a heted íziglen felelősségre vonó, a kimondhatatlan, megközelíthetetlen Jahvenak.

És miközben viperák fajzatának nevezi a bűnösöket, és fejszét ragad Jahve nevében, hogy tövestől kivágja a rothadást, a bűnt, megjelenik a Bárány, aki magára veszi a világ összes bűnét, és engesztelésül feláldozza magát az Atya oltárán. Amikor Keresztelő János előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a Jahve-korszaknak vége, és Jézussal új világ kezdődik, attól az órától kezdve ő is átlépett a szakadék innenső oldalára.

Ezért mondta Jézus, hogy földi édesanya nem szült ennél az embernél, ennél a prófétánál nagyobbat. A Keresztelő mostantól új hangon és új stílusban beszél az Istenről. Mostantól kezdődik az új időszámítás a történelemben. Az Isten országának most már mindenki tagja lehet, nemcsak a kiválasztott nép.

Ennek a megváltozott világképnek imádsága a Miatyánk. És ennek az atyai szeretetnek fényétől ragyog Jézus arca. Ezért akar minduntalan elvonulni a világ zajától, hogy beszélhessen Atyjával. Ha pedig apostolai arra kérik, hogy tanítsa meg őket imádkozni, akkor nem mondhat mást nekik, minthogy ti is így imádkozzatok, és így szólítsátok meg Istent: *Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy!*

Akiknek atyjuk van, azok nem árvák. Ez Jézusnak és az ő imádságának az első és minden másnál nagyobb, forradalmibb üzenete.

A másik – a nyelvtani kifejezéseket segítségül hívva – a többes szám első személy használata. Bár Jézus a maga személyében, egyedül szól az Istenhez, mint atyához, mégsem egyes számot használ. Nem azt mondja „*Én Atyám*”, hanem „*Mi Atyánk*”.

Igen fontos üzenet ez számunkra. Nem engedi a világmindenség urát kisajátítani magam számára. A mi Istenünk akkor is „csak” az enyém, amikor mindenkié. Egy nagy családban minden gyermeknek éreznie kell, hogy az apa, az anya mindannyiuké. Olyan, mint a gyertyafény: azzal nem lesz kisebb fényű a gyertya, hogy minden egyes gyermek ebből gyújtja meg saját gyertyáját. Éppen ezért imádkoztatja így az apostolait, hogy szokjanak hozzá, értsék meg: akik ellenszenvesek nekik, vagy üldözni fogják őket, azoknak is Atyjuk az Isten. „Csak” az enyém, és mégis „mindannyiunké”. Ezért nem jó így imádkozni: „én Atyám”, hanem úgy, ahogy Jézus tanította őket: MI ATYÁNK.

És „hol” van, hol él ez az Atya? Jézus válasza: „*a mennyekben*”. Ezt nem fizikai értelemben kell venni. Az Isten mindenütt jelen van! Inkább azt kell érteni e kifejezésen, hogy ahol az Atyánk van, az a mennyország. Tehát nem mi „húzzuk” le magunkhoz, hanem minket emel magához. Az édesanyánk is ezt tette, amikor sírtunk vagy neveltünk. Nem fért bele a bölcsőbe, ezért fölénk hajolt, kiemelt és felemelt minket, hogy magához ölelhessen. Szüleink is a Mennyei Atyától tanulták meg ezt a gesztust: a mindent magában foglaló szeretet és gondoskodás gesztusát.

Van még más forradalmi is ebben a jézusi megszólításban. Az eredeti arám szövegben az „abba” szó szerepel, ami többet, meghittebbet rejt magában, mint az „Atya” fogalma. Magyarul inkább ezt a szót használnám: *édesapám*, vagy még intimebb hangvétellel. *Apukám*. És mivel ilyen „közel” van hozzám, nem is szólíthatom meg másként, mint TE. „Tegezhetem” az Univerzum Teremtőjét, a Végtelent, az abszolút Igazságot, Szentséget, Jóságot, Szépséget.

Lehet-e csodálkozni azon, hogy Jézus arca, tekintete minden imádkozás után ragyogott, mint égen a Nap?

2. Szenteltessék meg a te neved

Annak ellenére, hogy a Miatyánk a legismertebb ima a világon, mégis vannak benne olyan kijelentések, melyek magyarázatra szorulnak. Ez érthető, hiszen kétezer év telt el a Miatyánk első elhangzása óta. Másrészt a keleti ember gondolkodási és kifejezési módja, stílusa nagyon sokban elüt a mienkétől. A gyakori ismétlés miatt nem is tűnik fel, hogy például a „szenteltessék meg a te neved” is teljesen idegenül hat, hiszen nem szoktunk így beszélni egymás között. Ez a nyelvtanban „szenvendő igeragozásnak” nevezett „szenteltessék”, és az azt követő „*Te neved*” főnév így, ilyen összetételben – úgy tűnik – az érthetőség rovására megy. Bár a magyar nyelv eleve puritán, szemérmes, mégis egyenes és szókimondó. A keleti ember szereti a ködösítést, a lényegnek inkább körülírását, mint megragadását. Ez az oka annak, hogy nem azt mondja: dicsőíteni fogom az Istent, hanem „szenteltessék meg a *Te neved*”. Az Ószövetségben nem volt szabad az Istent személyesen megszólítani. Helyette súlyos, mély tartalmú jelzőket, főneveket használtak: *A Szent*, *A Félelmetes*, *A Seregek Ura*. Leggyakrabban „*a Te neved*”-del helyettesítették az Isten megszólítását. Ezt a stílust használja Jézus is, hiszen ebben a közegben élt, és az apostolok, sőt Édesanyja, Mária és József is csak így tudták megérteni Jézus gondolatát, jelen esetben a Miatyánk tartalmát és megfogalmazását.

Ennek előrebocsátása után következze e különösnek tetsző mondat magyarra fordítása. Azt akarja ugyanis mondani az Úr Jézus, hogy apostolai és mi mindannyian járjunk kedvében Istennek, a mi Mennyei Atyánknak. Ugyanis akkor szenteljük = dicsőítjük = magasztaljuk legjobban az Atyát, ha megteesszük azt, amit kér.

Ezt az Úr Jézus is lelkére köti apostolainak az Utolsó vacsorán.

„*Ha szerettek engem, megtartjátok parancsaimat*” (Jn 14,15).

„*Ha parancsaimat megtartjátok, megmaradtok szeretetemben.*” (Jn 15,10).

„*Ti barátaim vagytok, ha megteszitek, amit parancsolok nektek.*” (Jn 15,14).

Ne feledjük, hogy ennek az imának a „címettje” az Atya. Ez önmagában elegendő ahhoz, hogy példánkat is a család életéből vegyük. Tehát az atya és gyermeke, az atyaság és a gyermeki lelkület viszonyát kell szem előtt tartanunk, és akkor jobban megértjük és megérezzük, hogy mit is jelent a „szenteltessék meg a te neved” kifejezés. Bátran fogalmazhatok így is: figyeljük meg otthonainkban: mikor és hogyan tudják kimutatni a gyermekek az apjuk iránti szeretetüket? Akkor és úgy, ha kedvébe járnak. Nem elegendő a szó: „szeretlek”. Ezt tettekkkel kell hitelesíteni. A szónak tetté kell válnia.

Ha erről az oldalról közelítjük meg a Miatyánknak ezt a mondatát, akkor máris a legegyszerűbb kifejezések jutnak eszünkbe, – ilyenek: *engedelmes, szófogadó, kitalálja szüleinek még a gondolatát is*. Ezek viszont nagy szeretetet tételeznek fel.

A szülők iránti engedelmisség, szeretetből fakadó szófogadás már kiskorunktól kezdve működik bennünk.

Nem voltam több három évesnél. Nagyon nem szerettem a spenótot. Annyira nem, hogy egy alkalommal nem nyeltem le, hanem a falra köptem. Édesanyám tudta, hogy én nagyon szeretem őt, és minden kérését teljesítem. Éppen ezért ölébe vett, és megkérdezte: „*Kisfiam, szeretsz engem? Akkor ezt a kanál spenótot nyeld le az én kedvemért!*” – Lenyeltem. Aztán addig kérdezte, míg sorra kerültek édesapám, a testvéreim... és elfogyott a spenót.

„Az én kedvemért” a szereteten alapuló engedelmisség művészete. Ezen alapszik a barátságtól kezdve a szerelmen át a házasságig minden igazi emberi kapcsolat.

Ugyanezt igazolja a négyéves Józsi története. Névnapijára a sok ajándék között volt a keresztanyjától kapott tábla csokoládé is. Sokat, túl sokat majszolt belőle. Édesanyja egy idő múlva azt mondta kisfiának: „Most ezt összecsomagoljuk, és feltesszük a kis oltárunkra a Szűz Anyához. Ebéd után megint adok belőle...”. Józsi megértette ugyan, de lehetett látni rajta, hogy ezt nagy kegyetlenségnek érzi. Édesanyja kiment a szobából, de az ajtórésen keresztül figyelte Józsi viselkedését. Állandóan a házi oltáron csüngött a szeme, majd némi töprengés után felállt a rekamiéra, és egy óvatlan pillanatban levette a sztaniolba csomagolt édességet. Hosszan nézegette. Közben nagy harc dúlt lelkében, szívében... (Ezek a kísértés pillanatai)...

Végül úgy döntött, hogy mégis eszik a csokoládéból. Széles, nagy gyermekfogaival máris beleharapott. De aztán eszébe jutott édesanyja kérése. És amilyen gyorsan kicsomagolta, olyan gyorsan vissza is tette az oltárra a csokoládét. De belső küzdelmének, a jó és a rossz közt dúló harcának nyoma (foga) ott maradt az édességen. Ezután – elképzelhetjük – hogyan ölelte magához édesanyja a „győztes” Józsikát.

És a gyerekszobában az őrzőangyalok játszottak tovább...

+

Ezekből a naivnak tűnő példákban igen fontos következtetéseket lehet és kell levonnunk.

Ami a kérdés teológiai vetületét illeti, itt a Teremtő-teremtény közti kapcsolatból kell kiindulni. Ha a „*szenteltessék meg a Te neved*” lényegében azt jelenti, hogy kedvébe akarok járni annak, akit szeretek, akkor ez elsősorban és fokozott mértékben érvényes az Istennel való kapcsolatunkra. Ontológiai alaptézis, hogy létem adóját, talentumaim magvetőjét és gazdáját részesítem elsőként tiszteletben, és őt szeretem legeslegjobban. Mivel neki köszönhetek mindent, ezért őt dicsőítem, magasztalom, „megszentelem”.

Mikor és hogyan tudjuk megszentelni a Mennyei Atyát?

Legjobban ezt Szent Benedek „*Ora et labora*” jelszava fejezi ki. Mindennel, amit az *Imádkozzál és dolgozzál* keretébe bele tudunk helyezni. Néhányra rámutatok.

A Mennyei Atyát legjobban akkor szentelem meg, ha életemben rend uralkodik. A Teremtő Isten a kozmosznak, a rendnek ura és alkotója. Az őskáoszból kozmoszt teremt.

Másodpercnyi pontossággal működik az univerzum menetrendje. Ezt kell megteremteni önmagam életében is. Kortársaink legtöbbször karaktere éppen azért törött ketté, vagy sebesült meg, mert hiányzik bennük a Törvény, a kozmikus rend tisztelete. Káosz uralkodik bennük kozmosz helyett. Már pedig „*Ha a mérték tönkre ment, senki, semmi meg nem ment*”. A kozmosz mértékegysége a rend. Engem egy életre elkísér Édesapám jelmondata: „Rendnek muszáj lenni”. Bárhova ment, órákon belül a káoszból kozmoszt teremtett. Egész életében imádkozta is: „*Szenteltessék meg a Te neved*”. A kettő között szerves összefüggés van.

Megvan a menetrendje a hétnek is. Az „ora et labora” ritmusa szabályozza. Vasárnapra kezdődik, az Isten tiszteletével, megszentelésével. Azért van káosz az országban, mert nem az Isten menetrendje szerint él a lakosságnak több mint a fele. A trianoni évtizedekben népünk 70%-a a Tízparancsolat szellemében élt, és templomban ünnepelte meg a hét első napját: megszentelte Isten nevét. Ma még a magukat hívőnek nevezőknek is csupán 10%-a teszi ezt.

Példát mutató életünkkel tudjuk legjobban megszentelni az Istent. Megmutatni az értékek fontossági sorrendjét, az élet tisztaságát. Élesen különbséget tenni az igen és a nem között, a bűn és az erény között. Nem véletlenül adtuk az idei nyári lelki napoknak ezt a címet: Radikalizmus életünkben Krisztusért.

Szent Lajos francia király fiához intézett levelében, mely egyúttal végrendelete is volt, ez olvasható: „*Fiam, inkább életedet áldozd fel, semhogy egy halálos bűnt kövessél el.*”

3. Jöjjön el a te országod

Dosztojevszkij egyik leghíresebb regényében, a Karamazov testvérekben egy legendát olvasunk a nagy inkvizitorról. Sevillában váratlanul megjelenik Jézus Krisztus. A rendőrök azonnal jelentik a város vezetőinek. Rövid tanácskozás után úgy döntenek, hogy Jézust letartóztatják. Néhány órán belül összeül a rögtönítélő bíróság. Elővezetik Krisztust, a világ megváltóját, és minden kihallgatás és tárgyalás nélkül közlik vele, hogy azonnal hagyja el Sevillát. Jézus nyugodtan néz szemükbe és hallgat. A bíró így okolja meg a kitoloncolást: Az ország népe, Sevilla lakossága évszázadok óta a maga közepszerű vallásossága szerint él. Jézus pusztá jelenlétével felkavarja, megzavarja a város nyugalmát. Néhány perc múlva Jézust kivezetik a börtön kapuján, és kitoloncolják Sevillából.

Ahová Jézus beteszi a lábát, ott hamarosan megszólalnak a lelkiismeretek, mert mindenkinek döntenie kell az igen vagy a nem, a világosság vagy sötétség, a forró vagy a hideg között, „*Mivel langyos vagy, és se hideg, se meleg, kivetlek szájamból*” (Jel 3,17). A régebbi fordítások, híven az eredeti szöveghez, még drasztikusabban fogalmaznak: „*kiköplek a számból.*”

A sevillai inkvizítorok éppen emiatt toloncolták ki Jézust: ők – és a mi korunk még inkább – nem akartak lemondani a langyos, a szürke, a közepszerű életszemléletükről. Jézus nemcsak Sevillában, de itt nálunk sem tudja és nem is akarja elfogadni a nyárspolgári látszatkereszténységet. Ő az Isten országáról beszél a Miatyánkban is, ezért imádkozik: „*Jöjjön el a Te országod*”, a Mennyei Atya országa.

A mai embernek azért nehéz, sőt sokszor lehetetlennek tűnik az Evangélium világáról beszélni, mert az elmúlt évszázadokban teljes káosz alakult ki a fogalmak értelmezése terén. Nem véletlen, hogy még a természettudományok esetében is, a humán tagozatban még inkább, azzal kezdődnek a szakkönyvek, hogy a szerzők elsőként tisztázni kívánják, mit kell érteni a könyvükben alkalmazott fogalmakon. Szekularizált világban élünk, melyben teljes a bábeli zűrzavar.

Óriási félreértések, gúnyolódás és mellébeszélés a vége a legtöbb, jó szándékkal összehívott szimpóziumnak is. Ahhoz ugyanis nem elegendő egy találkozás, hogy mindenki elhitesse a másikkal, hogy az általa használt fogalom nem azonos a másik fél fogalmával. Korunk kaotikus állapotát ugyanaz a Sátán hozta létre, mely a bábeli zűrzavart is.

Fokozottabban jelentkezik ez a probléma, amikor a mai világ számára teljesen idegenül hangzó evangéliumi fogalmakkal állunk elő.

„*Jöjjön el a Te országod*”. Ez is olyan kifejezés, amit meg kell magyaráznunk azoknak, akik imádkozzák, azoknak is, akik most hallják először.

Milyen országról van szó? Hiszen ez a fogalom, „*ország*”, a mindennapi életben annyit jelent, mint kijelölt határok között, azonos kultúrával, nyelvvvel rendelkező népnek a hazája. A közhatalmat a nép által megszavazott intézmények gyakorolják... és így tovább.

És ekkor megszólal Jézus, és azt mondja Pilátusnak: „*Az én országom nem e világból való*”. Ezzel tudunkra adja, hogy semmilyen párhuzamot sem lehet vonni az ő országa és a többi ország között, mert az övé „*nem innen való*” (Jn 18,36).

Tehát azok sem járnak jó úton, akik a Mennyei Atya országát azonosítják a Földön látható és a római pápa kormányzása alatt működő katolikus egyházzal, illetve csak azzal. És épp innét adódik a nehézség: hogyan lehet megértetni, sőt megszerettetni a mai materialista beállítottságú emberrel egy olyan fogalmat, ami szellemi, „túlvilági”, metafizikai, vagyis csak a matéria „mögött” lelhető meg.

Hogy mennyire nehéz feladat ez, maga Jézus tapasztalta, amikor Nagypénteken Pilátus vitába szállt vele. Amikor ugyanis meg akarta magyarázni a római birodalom helytartójának, hogy mi is az ő országa, ezeket mondta: „*én azért jöttem a világra, hogy tanúságot tegyek az igazságról*”. Pilátus vállat vont, és gúnyosan csak ennyit mondott: „*Mi az igazság?*” (Jn 18,38).

Jézus országa valóban más, mint az evilági országok.

Nincs határa, de a „belépéshez” kell útlevel és vízum. Ezek a szentségek. A keresetséggel együtt jár a honosítás: az Isten fogadott gyermeke vagyok, és Isten országának polgára. Meg vagyok pecsételve, ami annyit jelent, hogy nem veheti el tőlem senki. Lehet, hogy nem élek vele, de bármikor átvehetem örökségemet.

Ennek az államnak, Isten országának van alkotója: a Szentháromság. És van vezére: Jézus Krisztus, a Dux Generalis, aki nemcsak Égnek, Földnek, de az egész Univerzumnak is ura. A Szentháromság „*mindent általa és érte teremtett*”. Ő az Isten országa hadseregének vezérő tábornoka.

Az Isten országának van alkotmánya. Neve is egyedülálló. Érthető, hogy még az alkotmánybírák sem tudnának vele mit kezdeni. Ennek ugyanis *Örömhír-alkotmány* a neve. *Euangélion*=*Evangélium*. Az összes többi állam alkotmánya tele van paragrafussal, kodifikálni kell. Dönt a minisztériumok, a parlament munkájáról, választásokról stb. Az Isten országának mindenki tagja lehet, aki elfogadja az Evangélium alkotmányát: a hit és erkölcs alapjait, melyeket a szentségekkel és az erényekkel lehet elsajátítani

Az Isten országában is van közlekedés, melyet pontos előírások szabályoznak, mint nálunk a kresz. Az Isten országának alkotmányát az egyház tanítóhivatala őrzi. Vannak biztonsági őrök, ők azok a felszentelt papok, akiknek ez a feladatuk a világ minden részében.

Az Isten országának is van hadserege. Ennek a hadseregnek csak önkéntesei vannak, és két kategóriába sorolhatók. Az elsőhöz tartoznak az önkéntes katonák, akik engedelmeskednek előljáróiknak, és azt a feladatot végzik el, amire parancsot kapnak. A másik kategóriába sorolhatók azok, akik lovagokként a Dux Generalis különleges hadosztályához tartoznak.

Magatartásukat legpontosabban az a Prohászka Ottokár fogalmazta meg, aki Rómában, kispap korában ezeket írta 1878 októberében: „*Uram, királyom, Te ne vérezz üdvömért, íme, itt vagyok, küldj, vezess*”. A lovag a lövészárkot is vállalja, és életét is kész feláldozni Uráért. Mert „*nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért* (Jn 15,13).

Isten országában is legfontosabb téma a klíma, a természetvédelem, az oxigén, az ózondús légkör védelme. Ebben az országban az „oxigént” szeretetnek hívják. E nélkül meghalna, kihalna az ország lakossága. De biztosítva van, mert van kiapadhatatlan ősforrása: a Primo Amore, az Isten, aki maga a Szeretet. Ebben az isteni szeretetben élünk, mozgunk és vagyunk.

Amikor Jézus arra tanítja apostolait és mindannyiunkat, hogy imádkozzunk az Atya országáért, akkor erre gondolt.

A „*Jöjjön el a Te országod*” mindannyiunk sorsáról szól.

4. Isten országa bennünk

Az eddigiekből is láthattuk, hogy a Mennyei Atya országa nem e világból való. Itt más paraméterekkel kell dolgoznunk.

Mint minden esetben, ennél a kérdésnél is a tér és az idő okozza a legtöbb problémát. Éppen azért, mert nem evilági fogalomról van szó, tovább foglalkozunk az Úr Jézus ajkáról elhangzott kéréssel: „*Jöjjön el a te országod*”.

Mint minden nagy értékkel, ezzel is úgy vagyunk, hogy nem elegendők a szavak. „*Nem mind, aki mondja Atyám, Atyám, megy be a mennyek országába*”. Minden imára érvényes ez a kemény ítélet. Nem elegendő mondani, kívánni, hogy jöjjön el ennek a különleges országnak a légköre, sőt tartalma. Hanem nagy erőfeszítéseket kell hoznia annak, aki imádkozza, különben üres szavak maradnak.

A mai evangélium látszatra ésszerűtlen cselekedetek egyvelege. Hiszen arról szól, hogy a szőlő tulajdonosa nem nagyon ismerhette saját bérlőjét és napszámosait, mert azok sorra bántalmazzák, megverik, sőt megölik azokat, akiket elszámolás miatt hozzájuk küld. Az lenne a normális, hogy már az első alkalommal erőszakot alkalmaz velük szemben, és eljár ellenük: letartóztatás, bíróság, ítélet. Ezzel szemben még saját fiát is életveszélynek teszi ki. A történet vége mutatja, hogy a tulajdonos mintha nem lenne észnél, hiszen ez a banda összeesküszik ellene, és legkedvesebb kincsét, édes gyermekét megöli. (Mt 21,33).

De ha arra gondolunk, hogy ez egy példabeszéd, vagyis Jézus ezzel valamit meg akar magyarázni, akkor sok minden érthetővé válik. Egy mondatban össze lehet foglalni a példabeszéd üzenetét: sokan vannak, akik tiszteletlenül bánnak az Istennel, szembefordulnak vele, sőt kizárják az életükből. Egyértelmű, hogy a tulajdonos fiának meggyilkolása utalás Jézus nagypénteki keresztre feszítésére.

Ha a mai evangéliumnak ebből az alaphangulatából indulunk ki, akkor észrevehetjük, mennyire rólunk, mai emberekről van szó. Nemcsak nálunk, de Nyugaton is semmibe veszik az Istent. Pedig most is gondját akarja viselni a világnak, most is küld szőlőjébe kiváló „felügyelőket”: János Pál pápákat, Pio atyákat, Teréz anyákat és sok számtalan és névtelen szentet, akiket semmibe vesz az emberek többsége. Az Istennek az élet minden területén azt mondják: távozzál! És ő távozik. Nem erőszakoskodik. Leveszik az iskolák faláról a keresztet, nem engedik tanítani a hittant, törvénybe iktatják a magzatgyilkosságot, az Európai Unió alkotmányában nem engedik a keresztény hagyományokra való utalást... És gyermekeink már nem ismerik a Miatyánkot, mert a szülők sem imádkoznak.

Ezért hat rám oly elementáris erővel az evangéliumi kérés: „*Mester, taníts meg minket imádkozni...*”. És Jézus ma is a Miatyánkra tanít minket: „*Jöjjön el a te országod*”. Ez csak akkor valósulhat meg, ha önmagunkon kezdjük. Még jobban körülírva: ha megteszek mindent, hogy előbb bennem jöjjön el az Atya országa.

Amikor elhatározzák, hogy utat építenek, vagy bármilyen nagyobb építkezésbe kezdenek, előbb megvizsgálják a terepet, és elhordják az akadályokat. Ugyanezzel kell kezdenünk nekünk is.

A teológia, pontosabban a morális sokat foglalkozik azokkal az akadályokkal, melyek megnehezítik, sőt lehetetlenné teszik, hogy a kegyelem eljusson hozzánk, és kifejthesse küldetését. Külön nevet is adott ennek, – a kifejezés latin neve *obex*.

Hogy ez mit jelent, itt mindjárt megmutatom. Kezembe veszem a mai Új Embert, henger alakúvá csavarom, és távcsőként a szemem elé teszem. Látom az égő gyertyákat, csillárokat, az oszlopokat, a ti arcokat. Ha most ezt a papírhengert derékszögben meghajlítom és így teszem a szemem elé, nem látok semmit. Minden sötét. Az ok világos: a csőhenger meghajlítása fénytörést okoz, és lehetetlenné teszi a látást.

E miatt nem látunk mi semmit abból, amit pedig láthatnánk, ha jól működne a távcsövünk. E miatt nem éljük meg keresztény életünk legfontosabb titkát: Jézus az Atya országát velünk akarja létrehozni, éltetni, vonzóvá tenni.

Mit kell tudatosítanunk legalább nekünk – akik itt vagyunk a templomban – ahhoz, hogy létrejöjjön bennünk az Atya országa?

1. Az evangélium önmagában véve élet és nem pusztán eszme, tan. Neve jelzi, hogy mit tartalmaz: „*Örömhírt!*” De hogyan hirdessem az örömhírt, ha nem él bennem ez az öröm?

2. Milyen örömről van szó? Arról a végtelen *szeretetről*, mely motorja, mozgatója az egész univerzumnak, benne a Föld minden lényének, köztük önmagunknak. Ez az a dantei Primo Amore, mely még a Pokol bejárata felett is olvasható.

3. Nem díszpolgára, hanem bátor, hűséges, *kiképzett katonája*, *sőt lovagja* vagyok az Atya országát vezérlő Dux Generalisnak, a mindenség vezérének, Jézus Krisztusnak. A katonasors nem andalgás, nem a feketéből és fehérből vegyített szürkesség, hanem a jézusi Igen vagy a Nem vállalása ott, ahová Parancsnokom állít, ha kell a harctér első vonalában, a lövészárookban. „*Jézus azért jelent meg, hogy lerontsa az ördög műveit*” (1Jn 3,8).

4. A katona mit sem ér fegyver, felszerelés és kiképzés nélkül, különösen akkor, amikor egyszerre több frontról jön a támadás. Mert nemcsak a vér s a test ellen kell viaskodnunk, hanem az égi magasságok gonosz szellemei ellen is. Szent Pál részletesen szól e különleges fegyverzetéről: egész lényünket az igazság páncélja védi, derekunkra a tisztesség övét csatoljuk, lábunkon az evangélium hirdetésére a készség, az apostoli buzgóság saruját húzzuk. Mindehhez megragadjuk a hit pajzsát, a Lélek kardját, ami Isten ígéje. Fejünkre pedig az üdvösség sisakját húzzuk. (Ef 6,10–17).

A Dux Generalis, a Mennyei Atya országának vezére, Jézus Krisztus számít rám, mint minden egyes katonájára. Ha csak mondom a Miatyánkot, és csak az ajkamat mozgatom, de életemmel nem igazolom parancsait, becsapom őt, de magamat is, társaimat is. Ha pedig épp az ellenkezőjét teszem annak, amit parancsol, akkor dezertőr vagyok, áruló, sőt a másik tábor beépített kémje.

Amikor tehát, eljutunk a Miatyánkban a „*Jöjjön el a te országod*” gyönyörűen hangzó kéréséhez, gondoljunk arra, hogy ebben az imában semmi sem „passivum”, vagyis ez az ország sem magától jön létre, hanem együttműködve a kegyelemmel, kemény munkával kell érte dolgoznunk, hogy működjék általunk és mindenekelőtt bennünk.

„Soha önfeledten! Soha őrizetlen!

Isten katonája teljes fegyverzetben,

Teljes készségben: hogyha hívnak a harsonák,

Örök útra készen találják a katonát!

Végig az életen vigyázban, keményen: egy! kettő! egy! kettő!”

Mécs László: Vigyázz-állásban

5. Legyen meg a te akaratod

A mai vasárnap egybe esik a Kereszt felmagasztalásának ünnepével. Ezért a liturgia is ezt ünnepli.

Emlékeztetőül: a Megváltó keresztjét 326-ban találták meg. Ennek helyén Nagy Konstantin bazilikát építtetett, melynek felszentelése 335. szeptember 14-én volt. Ma ezt ünnepeljük.

A Miatyánknak minden mondata életbevágó, és nélkülözhetetlen minden szava. Kinek-kinek lelkében máshova kerül a hangsúly, de úgy gondolom, hogy különösen a 21. század keresztény magyarjának a „*Legyen meg a te akartatod*” a legfontosabb. Ezért ma erről szeretnék elmélkedni.

Nekünk is egyenként meg kell találni keresztünket, és fel kell magasztalni azt.

Az emberben három szféra, létrend létezik. Mindegyik külön-külön is feszültségeket hordoz magában, de együttvéve, vagyis emberi mivoltunk önmagában is Kálváriát rejt magában. E három világ – tapasztaljuk nap nap után – frontálisan ütközik össze bennünk. Erről a *Krisztus agóniája bennünk* című könyvemben részletesen írtam.

A három létrend: *az ösztön – a szellem – és + az isteni kegyelem* világa. Mindegyiknél jelzem majd a vízszintes és az arra derékszögben rámeredő függőlegest, mely nyilvánvaló a + kereszt jele.

Az ösztön világa

Emberi mivoltunk legkézzelfoghatóbb realitása a testünk. Ez az a vízszintes, amire épül egész földi életünk. De azért, hogy őseink génjei a legkülönbözőbb csatornákon a kombinációk és variációk kiszámíthatatlan áradatában özönlik belénk, eleve a feszültségek, összeütközések küzdőterévé tesz mindegyikünket. Ebből szükségképpen drámai, sőt tragikus helyzetek állhatnak elő. Az öröklött, vagy a sokszor már nehezen változtatható, alig kezelhető adottságainkkal együtt élni nagyon nehéz. Őseinktől kapott hajlamaink, betegségeink, egyéb problémáink jelentik a vízszintes vonalat. A vízszintes és a függőleges Jézus keresztjévé áll össze.

Az ösztön világa nélkülözhetetlen „része” az *egész-séges* embernek. Többek között ebben a szférában él és a serdülő kortól életünk végéig kinek-kinek vérmérséklete szerint igen sok feszültséget, szenvedést, sőt kínlódást okoz a férfi-női ösztönvilág kettőssége, egymásrautaltsága, harmóniája, drámája vagy tragédiája. Ennek a feszültségnek kezeléséhez, megfékezéséhez, megszelídítéséhez és végső elrendezéséhez egyéni, pedagógiai vagy orvosi módszerek nem elegendők. Ehhez természetfeletti energiák kellenek.

Szenvedni mindenki tud, de keresztet hordozni csak keresztény, vagyis Krisztus követője képes. Emberi létünk fizikai összetevőjének, vagyis ösztöneinknek problémáit csakis Krisztus keresztjével tudjuk feloldani.

Ennek az a magyarázata, hogy Jézus Krisztus, mint a második isteni személy megtestesülésével az ember fizikai létét – a kilenc hónapos magzati létezésétől kezdve a nagypénteki kereszthalálig – magára vállalta. Ez a szó teljes értelmében sorsközösséget jelent, melyet még a hitünket nem gyakorlók is megrendülten szemlélnek. *Szép Ernő* Jézusról írt versében hatvan jelzővel próbálja kifejezni nemcsak ezt a kozmikus sorsközösséget, hanem azt is, hogy mi – a legkülönbözőbb formában szenvedők – miért érezzük magunkat az ő sorstársának. Néhány a legszebbek közül: *Te lehajtott fejjű. Te örökre vérző. Te kihatadt szívű. Egyetlen magános. Kínoknak grófja. Mindenki testvére. Gyermeknek rokona. Véneknek pajtása. Vándoroknak botja. Leülő koldusnak támasztó párnája. Bénának fürdője. Éhes vendéglője. Poklosnak barátja. Némának ekhója. Halálnak doktora. Vakoknak gyertyája. Szegények szegénye.*

Ilyen kozmikus méretű sorsközösséget földi lény nem képes magára vállalni. Ezt a költő is érti, érzi, és rá is mutat a titok lényegére, amikor a vers végén Jézus isteni mivoltán csodálkozik: „*Te mennyekben járó, Istennek embere, Fényességben álló örökös boldogság*”.

Vagyis mint istenember képes minden szenvedőnek megváltója lenni. Pál szavaival élve: Jézus úgy kiüresítette önmagát, úgy megalázkodott, hogy még a kereszthalált is vállalta. Ezért az Isten a legmagasabbra emelte, úgy felmagasztalta, hogy minden térd meghajol előtte: „*mert Jézus Krisztus az Úr*” (Fil, 2,10).

A „*Legyen meg a Te akaratod*” a leghitelesebb jézusi szó, mert fizikai létezésének minden percében, a Getszemáni kertben, az ostorozás, a földre zuhanás, a keresztre feszítés perceiben is ezt akarta megvalósítani.

Szellemi világ

Lehet, hogy fizikai létünk hosszabb ideig nem okoz különösebb gondot, ugyanakkor jelentkehetnek feszültségek szellemi, értelmi szféránkban. Lehet, hogy ebben a kategóriában rejlő problémáink nagyobbak és gyakoribbak az előbbinél. Itt van például az igazság és az ethosz bennünk zajló harca.

Megkeresni és megtalálni az igazságot az élet legkülönbözőbb területén! És ha megtaláltuk, milyen szívós harcot kell vívnunk, míg azt el is tudjuk fogadtatni magunkkal. De ha ezen túl vagyunk már, mily gyöttrődéssel jár, míg igazunkról meg tudjuk győzni azokat, akikkel együtt élünk és dolgozunk. Hányszor kell megadásra kényszeríteni magunkat korlátaink miatt, mert bár szellemi lények vagyunk, de teremtmények, se nem „istenek”, se nem angyalok, tiszta szellemek. Jól mutatja ezt gyermekeink fejlődésének évekig tartó folyamata: mennyi idő és mennyi energia kell ahhoz, míg telefonközponthoz hasonlítható agyunkat „megdolgozza”, beidomítja a szellem. Diplománk megszerzése önmagában egy „kálvária”... mennyi vizsga, mennyi gyöttrődés.

Sasszárnyaink vannak, de a sas sem tud a kiszabott határokon túl repülni. Ikaroszok vagyunk mindahányan, még a Nobel-díjas zenik is. Mennyire igaza van Weöres Sándornak: *„Vonj sugaradba, Istenem; mint madár a fészkére szállnék hozzád! De látod, a rét örömei közt elpattant a szárnyam csontja”*.

És mennyire rettegnek a természettudósok, amikor rátalálnak a természet egy-egy rejtett titkára, hogy ne legyen abból a politikusok kezében öldöklő fegyver. A magyar *Szent-Györgyi Albert* nemcsak saját lelkét, de az életet is templomnak látja, és így imádkozik: *„Uram, ne hagyd, hogy leromboljam az élet templomát... Add, hogy hasznomra váljék a tudás... Uram, legyünk társak az alkotásban”* (Psalmus humanus).

Íme, a szellemi szféra kálváriája! És íme, a kiút: Az Istenhez fordul még a szellemóriás is, hogy tudása ne romboljon, hanem építsen. Ez az a függőleges, mely keresztet alkotva az emberi szellem zuhanásait felfogja, és megteremti a *„Legyen meg a te akaratod”* jézusi szándékát.

Az értelem mellett a szabad akarat is sebeket kaphat az élet nagy harcmezéjén. Hányszor tapasztaljuk magunkban, másokban az ethosz nagy agóniáját, melyről senki nem tudott úgy szólni, mint Pál apostol. *„Magam sem értem mit teszek, mert nem azt teszem, amit szeretnék, hanem amit gyűlölök, a rosszat... Tudom, hogy a jó nem lakik bennem... Akarni ugyan kész volnék, de arra, hogy a jót meg is tegyem, nem vagyok képes... A belső ember szerint örömet találok Isten törvényében, de más törvényt tapasztalok tagjaimban: ez küzd értelmem törvénye ellen, és a bűn törvényének rabjává tesz, amely tagjaimban van.”* (Róm 7,14–25). Szerencsétlennek nevezi magát, és valóban azok is lennének, ha erre a „vízszintesre” is nem kapnánk meg a „függőleges” választ: *„Ki szabadít meg a halálra szánt testtől? Hála legyen Istennek, Jézus Krisztus a mi Urunk által. Értelmemmel tehát Isten törvényének szolgálók”*.

A „függőleges” ebben az esetben a szeretet. Ahhoz, hogy az ember akaratát működjék, nagyon szeretni kell tudni. Az akaratot a szeretet, az aktív és a passzív szeretet motiválja. Vagyis a szeretet és a viszontszeretet képes egyedül arra, hogy a sokszor holtpontra jutott szabad akaratunk újból működni tudjon, és az erkölcsi normákat teljesíteni tudja.

A kegyelem világ

Emberi mivoltunk harmadik szintjén is szükségünk van a Miatyánk figyelmeztetésére, ha azt akarjuk, hogy a hitéletünkben felmerülő disszonanciák harmóniává alakuljanak át. Legégetőbb problémánk, hogy mindent csak homályban, tükörben, vagyis a hit világosságának szemmel nem látható fényében vagyunk kénytelenek látni. Ezért lelki életünk égboltja sokszor csillagtalán. A lelki élet nagymesterei ezt az állapotot a lélek sötét éjszakájának nevezik. A „belső várkastély” ilyenkor megint a földet az éggel összekötő függőlegesbe kapaszkodik, vagyis a keresztre, amelyen nagypénteken Jézus így kiáltott fel: „*Éloi, éloi, lamma szabaktani!*” (Atyám, Atyám, mért hagytál el engem). Akkor jön el ez a pillanat, amikor a bűn és a kegyelem, a hit és a kételkedés, az életszentségre való törekvés vagy a bűnben való megátalkodottság vívja bennünk élet-halál harcát. Amikor vért verejtékezve felkiáltunk: „*Atyám, mindazonáltal ne az én, hanem a Te akaratom teljesüljön*”.

Az eddigiekből is látható, hogy a „*Legyen meg a te akaratom*”-at másként valósítja meg Jézus, és másként mi. Mivel ő és az Atya annyira egy, ezért Jézus számára az Atya akarata olyan, mint a mindennapi kenyér: ez táplálja, ez élte. Nekünk meg kell küzdenünk érte személyiségünk mindhárom zónájában. Az Úr Jézus a Miatyánkban erre minden bizonnal szándékosan terelte rá az apostolok figyelmét. A keresztyén ember számára ezen áll vagy bukik az Istennel való kapcsolat.

6. A mindennapi kenyér

A Miatyánkban eddig arról volt szó, amit nekünk kell adnunk az Istennek: elfogadnunk Atyánk, életünkkel megszentelni őt, hűségesen szolgálni országát, vagyis akarát elfogadni és szándékait megvalósítani.

Az ezt követő részben arról van szó, hogy nekünk mit ad a Mennyei Atya, és nekünk hogy kell ehhez viszonyulnunk.

Gondoskodik rólunk: valamit adni akar a szívéből. Aki szeret, mindig magát adja. A mindennapi kenyér itt elsősorban az *Eucharisziát* jelenti. Amióta él az egyház, Jézus mindennap önmagával ajándékoz meg minket. Ezt örökíti meg az Apostolok Cselekedete: a keresztyének az első Pünkösdtől kezdve a kenyértörést naponta házanként végezték (2,46). A zoltárokat még az Ószövetség templomában imádkozták vagy énekelték, de a „kenyértörést”, az Eucharisziát (szentmisét) saját közösségeikben mutatták be.

Kenyértörésnek nevezték azt, amit az Úr Jézus az utolsó vacsorán tett és mondott: „*Aztán kenyeret vett a kezébe, hálát adott, megtörte, és ezekkel a szavakkal adta nekik: Ez az én testem, amelyet értetek adok. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. Ugyanígy vacsora után fogta a kelyhet, és így szól: Ez a kehely az új szövetség az én véremben*” (Lk 22,19–21).

Kétezer év óta mindennap ebből a forrásból kapjuk az élet kenyerét és italát, Jézus szentséges testének és vérének Eucharisziáját. Kellenek a zoltárok, az ó- és újszövetségi írások, kellenek a prédikációk, de a kenyértörés, a szentmise a lényeg. Jézus szándékosan mondta tanítványainak, hogy Eucharisziája nélkül nincs élet: „*ha nem eszitek az Emberfia testét és nem isszátok az ő vérét, nem lesz élet bennetek... Aki eszi, és aki issza, az bennem marad és én őbenne... Aki ezt a kenyeret eszi, örökké él.*” (Jn 6,53–58). Ezért van ma is naponta „kenyértörés”. Ez az életben maradásunk feltétele. Ezért hangzik el Jézus ajkán a „ma”, vagyis ezért kérjük a Mennyei Atyát, hogy mindennap kapjuk meg ezt a kenyeret.

Amikor a gyakori áldozás még a kolostorokban sem volt mindennapos, Elizeus karmelita testvérrel feljegyezték, hogy minden újév elején összeszámolta a naptárból, hogy hány alkalommal járulhat abban az esztendőben szentáldozáshoz. (Szeghy Ernő: Emlékeim 256).

Minden magunkhoz vett étel átalakul immunrendszerünk alkotó elemeivé, asszimilálódik bennünk. Ugyanígy az Eucharisztia is. Éppen ezért imádkozzuk közösen minden szentáldozás

után: „*Tested, Uram, mit magamhoz vettem és véred, amit ittam, hasssa át bensőmet; és add, hogy a bűnnek semmi foltja se maradjon bennem, kit a tiszta és szent misztériumok így megújítottak. Ki élsz és uralkodói mindörökkön örökké.*”

+

De bizonyára nem idegen a Miatyánktól az sem, ha a „mindennapi kenyér” kapcsán egyebet is kérünk. Például magát a „kenyérkeresést”. Régi magyar kifejezés ez, melyet ma állásnak nevezünk. A Miatyánkban kérhetjük, hogy a „kenyérkereső édesapáknak” legyen állásuk, elegendő fizetésük, amellyel el tudják tartani családjukat, vagyis mindennapra tudjanak adni asztalukra kenyeret.

Hogy jobban megértsük, mi minden tartozhat a „mindennapi kenyér” tágabb értelmezéséhez, előbb egy hasonlatot mondok. Úgy teremtette az Isten az emberi lelket, mint ahogy a harangöntő mester készíti a harangot. A mester előre meghatározza a harang hangját: a lélekarangé magas (vékony), a nagy harangé öblös. És amikor elkészül a különleges szakértelmet igénylő öntéssel, és kifejti a burkolatból, következik a próba. Szándékosan más hangot szólaltatnak meg, de a harang néma marad. Megint egy másikat, most sem ad hangot. Végül a megfelelő hangot szólaltatják meg, és akkor az új harang válaszol rá: rezonál, visszazengi ugyanazt a hangot, mert az benne van, benne szunnyad, csak várja, hogy megszólaltassák.

A Miatyánknak ez a mondata is ehhez hasonló. A mindennapi kenyér is olyan harang, melyben benne van, benne „szunnyad” mindaz a testi és lelki táplálék, amely nélkül nem tudunk meglenni, hiszen „*nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, mely Isten ajkáról való*” (Mt 4,5). Így az Úr Jézus sok minden „finomságot” tesz bele ebbe a kenyérkosárba, és nyugodtan kérhetünk „napi adagként” egy falatnyi jóságot, készséget a jóra, a szépre: Mindennapi „*rózsáinkat*” add meg nekünk ma. („*Vadócba rózsát oltok, hogy szebb legyen a föld*”). Kérhetjük, hogy érezze otthon magát lelkünkben az Úr, ahogy kérte Prohászka már kispap korában. És kérhetünk állhatatosságot, hogy ne ingadozzunk állandóan ide-oda... Apostoli lelkületet, hogy viselkedésünkkel, példaadásunkkal hírnökei legyünk az evangéliumnak.

Érdemes odafigyelni a mindennapi kenyérről szóló jézusi mondat utolsó kis időjelzőjére: a *ma* szócskára. Különösen nekünk szól ez az üzenet, akik mindent szeretünk felhalmozottan birtokolni, mindenből biztonsággként duplán félretenni, bankbetétet nyitni. Jézus ezt nem ígéri, – ő csak annyit kér az Atyától, és minket is csak arra biztat, hogy a napi szükségletünket adja meg nekünk. Szerénység, alázat és a gondviselő Atyába vetett mérhetetlen bizalom. Hiszen jól tudja a ti mennyei atyátok, hogy mire van szükségetek.

7. Szabadíts meg a gonosztól

Jóllehet az Úr Jézus a mindennapi kenyér kérése után bűneink bocsánatával folytatja imáját, én kénytelen vagyok előbb magáról a bűnről és minden gonoszság forrásáról, ő okáról, a Sátánról beszélni. Félre ne értsen senki, nem akarok én okosabb lenni a mi Urunknál, aki bizonyára tudatosan építette fel a Miatyánk mindenegyes mondatát, még a sorrendre is nagyon vigyázott. Éppen ezért a mindennapi kenyér után a bűneink bocsánatával folytatta imáját.

Mindössze arról van szó, hogy míg Jézus korában mindenki tudatában volt annak, hogy mi a bűn, ma még a templomba járók is megkérdezik tőlem: tessék megmondani, mi a bűn, és miért is kell gyónni menni egy hívő kereszténynek?

Ezért gondoltam, hogy a két szóból összetett „bűnbocsánat” fogalom előtt magáról a bűnről kell, beszéljek. Hogyan is tudna valaki bocsánatot kérni valakitől, akiről nem is sejti,

hogy megbántotta. Ma nem érzik magukat bűnösnek még a legmegátalkodottabb bűnösök sem: nincsen büntudatunk. Sőt erénynek mondják azt, amit a természettörvények és Jézus Krisztus törvényei is bűnnek, halálos bűnnek tartanak. Gondoljunk csak arra a bizonyos „öszödi beszédre”: igaz beszédnek nevezték azt, amit ők maguk hazugság beszédnek hívtak.

Nagyon fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy olyan korszakban élünk, mely károsnak, nevetségesnek és idejét múltnak minősíti a sátánról szóló egyházi tanítást. Ez oly méreteket ölt, hogy ötven évvel ezelőtt VI. Pál pápa fontosnak tartotta hivatalosan is kijelenteni: az egyház tanítása ebben a kérdésben egyértelmű, és Jézus Krisztus tanításának és a Bibliának alaptételei között szerepel a Gonosznak, a sátánnak léte és harca az Isten és az ő népe ellen. Épp a Miatyánk igazolja mindezt, hiszen a tíz mondatból álló rövid imádságnak utolsó mondata épp a Gonosznak, mint a legnagyobb rossznak megszabadításáról szól. Az evangéliumok nemcsak arról számolnak be, hogy Jézus számtalan esetben elnémította és kiűzte a sátánt a megszállottakból, hanem apostolainak is megparancsolta, hogy ők is tegyék ugyanezt. Jézus gyakran találkozott a sátánnal, és isteni hatalmánál fogva elnémította és elűzte őt.

A másik fontos megjegyezni való, hogy a Miatyánkban szereplő kísértés és a bűn épp a sátán létezésének és tevékenységének jele. Éppen ezért gondoltam úgy, hogy most azzal kezdem, amivel az Úr Jézus befejezte a Miatyánkot: „*szabadíts meg a Gonosztól*”. A hívő kereszténynek ugyanis tudnia kell, hogy ki is az a gonosz, és mire képes. Lényegében képes mindarra, amiről az Úr Jézus a Miatyánkban külön-külön is beszél.

A sátán a nagy kísértő

Hogy miként működik a sátán, nem én mondom el, hanem az evangélium. Nem tudunk eléggé hálát adni a Szentléleknek, hogy Jézus Urunk megkísértéséről részletes beszámolót íratott az evangélistákkal. (Mt 4, Mk 1, Lk 4). Ebből ugyanis világosan láthatjuk, hogy a sátán oly szellemi hatalom, hogy még Jézus Krisztust is megkísérthette. Másrészt pontosan megfigyelhetjük, hogy mikor, milyen módszerekkel tevékenykedik.

Legfeltűnőbb, hogy nagyon jó megfigyelő: észreveszi kinek-kinek sebezhető pontját („*Achilles sarkát*”). Tudja, látja, hogy Jézus fizikai állapota a negyven napos éhezés miatt elcsigázott. Ezért javasolja, ingerli, megkísérti Jézust, a „csodatevőt”, hogy a köveket változtassa kenyérré. Vagy: tudja, látja Simon Péter ingatag természetét, és épp ezt használja ki nagypéntek hajnalán, amikor letagadta, hogy valaha is ismerte volna mesterét.

A sátán mindig legsebezhetőbb rossz tulajdonságainkat, gyengéinket veszi célba, hiszen – jelképesen szólva – ott a legvékonyabb a jégpáncél a jellemünkben. (Nem véletlen, hogy csatlósai, pl. az ávósok a letartóztatottakat éppen ilyen alapon tudták kényszerhelyzetbe hozni).

Márpedig – ha igazán ismerjük magunkat – tudjuk, hogy a hét főbűn miatt nagyon esendők vagyunk. A kevélység, a harag, a jóra való restség, a fősványság, az irigység, a bujaság, a mértéktelenség annak a bűnhálózatnak tagjai, melyeknek mindegyike erős gyökereket ereszt emberi létünk mély rétegeibe.

A sátán másik veszélyes tulajdonsága, hogy álcázza magát, és mindig lesben áll. Felejthetetlen emléket őrzök zirci klerikus koromból: minden este a bazilika szentélyében a kórus vezetője elénekelte Péter apostol megrendítő figyelmeztetését: „*Fratres! Sobrii estote... Testvéreim! Józanok legyetek és vigyázzatok, mert ellenségeitek, a sátán, ordító oroszlánként jár körül keresvén, hogy kit nyeljen el. Álljatok ellen neki a hit erejében*” (1Pét 5,8). A ketrecéből kiszabadult oroszlán víziója valóban félelmetes, de legyőzéséhez van fegyverünk.

Annak ellenére, hogy a sátán minden lehetőséget megragad, hogy eltántorítson minket az erények gyakorlásától, emberi sorsunk nem tragikus. Minden kísértésnél ugyanis

mindannyiunknak lehetőség nyílik, hogy az isteni kegyelemmel együttműködve döntsünk, kire hallgatunk. Hiszen, imádkozhatunk, kérhetjük Isten segítségét, ahogy József Attila oly meghatóan kéri: „*Bukj fel az árból... Ijessz meg engem... Csapj a kezemre... hogy nem szabad...*”.

Az utolsó vacsorán az Úr Jézus biztosította Pétert s rajta keresztül mindannyiunkat, hogy kísértés idején imádkozik értünk. „*Simon, Simon, a sátán kikért titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát. Én azonban imádkoztam érted, hogy meg ne fogyatkozzék a hited, hogy te egykor megtérve, megerősítsd testvéreidet*” (Lk 22,31).

Ide kívánczik Pál apostol vallomása arról, hogy a kísértés leküzdésére megkapjuk a megfelelő kegyelmi segítséget: „*töviszt kaptam testembe, a sátán angyalát, hogy szüntelen zaklasson... Háromszor kértem ezért az Urat, hogy szűnjék meg, de azt felelte: Elég neked az én kegyelmem, mert az erő gyengeségemben lesz teljessé.*” (2Kor 12,7–12).

Épp a fentiek megértése és átélése után egyértelmű választ tudunk adni arra, hogy kísérthet-e az Isten? A kérdés azért kerül elő még napjainkban is, mert a Miatyánk szövege félreértésre adhat okot: „*Ne vígy minket kísértésbe*”. Bizonyára ez az egyik olyan mondata a Bibliának, mely a számtalan fordítás miatt magyarázatra szorul. Eleve abszurd lenne azt feltételezni, hogy az a Jézus, aki arra buzdítja apostolait, hogy a Mennyei Atyához forduljanak segítségért a sátán elleni küzdelemben, imájában azt állította volna, hogy a kísértést végső fokon az Isten idézi elő, ő az oka és kezdeményezője. Ha Jézus megkísértésének leírását (Mt 4, Mk 1, Lk 4) elolvassuk, minden feltételezés szertefoszlik, és Jakab apostol válaszol: „*Senki se mondja a kísértés idején, hogy az Isten kísért engem. Isten nem kísérthető a rosszra, de maga sem kísért senkit. Mindenki úgy esik kísértésbe, hogy saját kísértése vonzza, és csábítja. A kívánság azután, mihelyt megfogant, bűnt szül, a bűn pedig, ha végrehajtják, halált okoz (halálos bűnt)... Földről, a világoosság Atyjától csak jó adomány, csak tökéletes ajándék származik*”. (Jak 1,13–17).

Hogyan válhat a kísértés az öröm forrásává?

Téves azt állítani, hogy a kísértés azonos az eleséssel, a bűnnel. A sátán minden manővere, kísértése sem tudja elérni célját, ha tudva és akarva ellene mondunk. Mi kell ehhez? Tulajdonképpen a választ már megadtam akkor, amikor a „*Jöjjön el a te országod*” lényegéről, „*hadseregéről*”, katonáiról és lovagjairól elmélkedtem. A kísértés alkalom arra, hogy megmutassam hűségemet és szeretetemet a Dux Generalis iránt. Ehhez hasonló történik nap mint nap a barátok, a szerelmesek, a házastársak életében. Épp a kísértések napjaiban tudják kimutatni egymás iránti hűségüket. Hány asszony, feleség várta vissza férjét a frontról, fogságból még akkor is, amikor párja haláláról biztos hírek érkeztek. A kísértés leküzdése a sátán veresége és a hűség apoteózisa. Nincs annál nagyobb öröm, mint látni azt, hogy a szeretet kiállja a próbát, és legyőzi a kísértést, vele együtt a kísértőt. Az örömből boldogság lesz, amikor Jézus és mi magunk is megbizonyosodunk, hogy számíthatunk egymásra, és a pokol erői sem vesznek erőt rajtunk.

8. A Miatyánk szintézise

Krisztus Király vasárnapjára, a mai ünnepre időzítettem a Miatyánk-sorozat utolsó szentbeszédét. Maga az ünnep is felséges fináléja a több részből álló liturgikus drámának, az egyházi évnek. Krisztus Király vasárnapjára úgy tekintek, mint a szívárvány szintézisére, melyben Adventtől Mindenszentekig minden szín együtt van és ragyog. Ez nem csak teljességet jelent, de a szépség élményét is magában hordozza.

A Miatyánkkal is így vagyok: minden benne van, amit az Úr Jézus át akar adni apostolainak, és tudja, hogy a világ végéig ezzel fogják ostromolni az emberek a Mennyei Atyát.

Míg a korabeli rabbik imái százszorta hosszabbak, addig Jézus imája döbbenetesen rövid. Ugyanakkor pontosan tükrözi az Isteni Logosz zsenialitását, mert rövideége ellenére, minden benne van, amire szükségünk van. Ennek megalkotásához emberi értelem elégtelen.

Ha meggondoljuk, hogy az Úr Jézus hogyan tudta összefoglalni a legfontosabb igazságokat és egységbe illeszteni a végtelent a végessel, a teremtőt a teremtménnyel, a tiszta szellemet az agysejtek komputerét igénylő emberi értelemmel, vagyis: Istent az emberrel, akkor némi sejtésünk van arról, hogy mit adott nekünk a Miatyánkban.

Az Úr Jézus imádságában van egy olyan szó, olyan kifejezés, ami tulajdonképpen minden szintézis nélkülözhetetlen eleme. Jelen esetben ez a szó az *azonképpen*. Ezzel a titokzatos szóval oldja fel azt, amire mi képtelenek volnánk. Beszélő viszonyba hozni az Istent és az embert, a végtelenséget és a végest, a szellemet és az anyagot, csak Isten képes. Még az Úr Jézus is sokszor érezte ezt a megoldhatatlannak látszó dilemmát, és éppen ezért használt példabeszédeket, vagyis olyan zárat, melyeknek kinyitásához a kulcs szintén a *miként*, az *azonképpen*.

A Miatyánk nem példabeszéd! De a „kinyithatatlanság zára” eleve adva van magában a tényben, hogy itt is ember, teremtmény, bűnös, senki szeretné megszólítani Teremtőjét, a végtelen Szentséget. Ezért találjuk meg ebben is a *miként* és az *azonképpen* kulcsszavakat.

„*Legyen meg a te akaratod, miként a mennyben, azonképpen itt a földön is*” ... így köti össze a két pólust: a Mennyet a Földdel a szintézis isteni valóságába és egységébe.

„*Bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek*”. Így köti össze az Isten szentségét és irgalmát a mi irgalmatlan kegyetlenségünkkel. Ez a *miképpen* az egyetlen kulcs, amellyel ki tudjuk nyitni az Istenhez vezető utunk zárát. Ha mi nem bocsátunk meg ellenségeinknek, a Mennyei Atya sem áll szóba velünk. Nincs más kulcs, – hiába próbálkozunk. Mindaddig hiteltelenek vagyunk, és imádkozhatjuk százszor, ezerszer a Miatyánkot, leperreg rólunk, de az Istenről is. Ha fel vagyok háborodva, hogy miként bánnak velem, akkor Jézus is megszólal, és azt kérdezi tőlem: „És te nem ugyanígy bánsz velem”?

Így kerül egymás mellé és egymást kiegészítve az *azonképpen* és az *ugyanígy*. Mindez azért történhet így, mert a végtelen távolságban elképzelt Istent Jézussal együtt a hozzánk legközelebb álló atyának tudhatjuk. Az anyaságban és az atyaságban ugyanis megszűnik a Tér és az Idő kategóriája: eltűnik a távolság és a mulandóság. A szülő és gyermeke között leomolnak az e világ falai. Amit az édesanya érez, azt érzi a magzata is, és ami történik a gyermekkel, azt átéli az apja is: *ugyanúgy* és *azonképpen*.

+

Ez a titka a mai ünnepnek, ezért királya az életnek Krisztus. Mert a „miként” és az „azonképpen” titkát a szeretetben mutatta meg nekünk. Az első perctől az utolsó ítéletig ő az egyetlen, aki szeretetével képes megváltani minket. Ezért vállalta az emberi sorsot a magzati élettől a nagypénteki keresztfáig, ezért tette lehetővé, hogy őt lássuk a leprásban, a bűnösben. És amit velük cselekszünk, azt magával Jézussal tesszük: „*amit egynek a legkisebb közül tesztek, azt nekem és velem teszitek*”. Mi más ez, mint a Miatyánk szintézise mindennapi életünkben. Az örökkévalóság pecsétje pedig az ima végén mondott Amen.

Prohászka a szeretet szentje

Sokan próbálkoztak megírni Prohászka életrajzát. Valljuk meg őszintén, egy mindenre kiterjedő és mélységében is elfogadható életrajzot eddig még senkinek sem sikerült megírni. És ha kellő alázattal nézünk a feladatra, úgy tűnik, hogy erre a több kötetes alkotásra még hosszú évekig várni is fogunk.

Ha valaki állításomat kételkedve fogadja, olvassa el ezt a most közreadott *Bokrétát*, kéziratban fennmaradt riport kötetet, és akkor belátja, hogy az eddig írt életrajzok vagy száraz csontvázak voltak, vagy az írók elviselhetetlen dicsőhimuszairól szóltak.

Prohászka a szívekben című kötet¹ megdöbbenően mutatja, hogy az eddig írt életrajzokban sok minden megtalálható, csak éppen a hétköznapiakat megszentelő Prohászka nem! Márpedig a kortársak ezt a csodát látták nap mint nap, és ettől a Prohászkatól voltak elragadtatva.

„Aki őt így nem látta, az nem ismeri őt”. Ezt Norberta nővér írta Csobánkai naplójában 1924. július 22-én. (763) És ezt a mondatát a magam részéről teljesen hitelesnek és igaznak tartom. Tudniillik eddig mi, Prohászka-kutatók sem ismertük őt ilyen közelről. Nem ismertük lenyűgöző életének hétköznapijait.

Éppen ezért nagyon felértékelődik mostani kötetünk. Még azt is megkockáztatom, hogy aki majd vállalkozik – a legalább három kötetet magában foglaló – Prohászka életrajz megírására, az kezdje Horváth Kálmán plébános most először közreadott teljes szövegének megismerésével. Számomra itt jelenik meg végre először az a Prohászka, aki közöttünk élt 69 éven át.

Megbocsáthatatlan szerénységtelenség lenne, ha én ehhez a kötethez egy száz oldalas tanulmányt írnék, melyben az általam megálmodott életrajznak akár csak körvonalait is vázolnám. Ez már azért sem lehetséges, mert a legtöbb feljegyzés – mondhatnám riportnak is – Prohászka életének második korszakából, a püspöki évtizedekből való. Így eleve csonka lenne ez a próbálkozás is.

De e kézirat kritikai kiadásának az mindenképpen kitörölhetetlen értéke marad, hogy a jövő életrajzírója tartsa mindig szem előtt, hogy az a Prohászka, akinek életét be szeretné mutatni, kezdettől fogva olyan volt, mint ahogy azt ez a „*Prohászka – Fioretti*”, a *Bokréta*, teljes nevén *Prohászka a szívekben* oly élethűen bemutatja.

A teljesség igénye nélkül én most csupán egyre – talán a legfontosabbra – szeretnék rámutatni, ami a *Bokréta* legszebb virága: *Prohászka szeretetére*. De sietek megjegyezni, hogy ez nem „passivum”, vagyis nem arról van szó, hogyan szerették Prohászkat, hanem azt, hogyan tudott ő szeretni: Istent, embert, férfiakat, nőket, gyermekeket, csillagokat, földet, ragyogó tiszta hegyi patakokat, nádasokat, virágokat...

Egyszóval mindenkit és mindent. Nem véletlen, hogy életének egyik példaképe az umbriai Ferenc testvér volt, az a Szent Ferenc, akiről írta életének első tanulmányát a Magyar Sionban.

---

¹ Horváth Kálmán: *Prohászka a szívekben*. Magyar Fioretti I–II. A Prohászka Baráti Kör kiadványa, Székesfehérvár, 2009. Elektronikusan: www.ppek.hu/k550.htm.A zárójelben megadott számok e kiadvány cikkelyeire utalnak.

„Szeressünk, hogy még jobban szerethessünk...”

Ezt írta Anna nővérnek az *Elmélkedések az Evangéliumról* első oldalára Prohászka 1922. augusztus 7-én. (940)

Fejezet-címnek választottam, mert lényegében ebben a mondatban benne lüktet mindaz, amit Prohászka szeretni-tudásáról, annak magas hőfokáról írni szeretnék a Bokréta „virágai” között válogatva.

Mint mindent, a szeretet erényét is tanulni kell. Ki volt Prohászka tanítómestere a szeretetben? A kérdésre részletesen, szinte pontról-pontra, élményről-élményre ő válaszol húsz éves kora óta élete végéig írt naplójegyzeteiben. *Jézus Krisztus volt mindenben a tanítómestere*. Erről nemrég megjelent könyvemben részletesen írtam. Jézus nemcsak isteni mestere volt, hanem ura, lovagja, barátja, szerelme, jegyese, mindene. Már diákként, különösen pedig kispapként egyre közelebb került hozzá, és Jézus nem tudott tőle olyat kérni, amit Prohászka azonnal nem tett volna meg. A nagy irodalmi alkotásokból ismert szerelmi történetek eltörpülnek Prohászka misztikus élményvilága mellett. A „számomra óhajod parancs” jegyében élte le életét.

Naplójának első három szava 1877-ből való: „*Lángoló szívvel kívánlak...*”, Tehát már tizenkilenc évesen szeretettől égett a szíve Jézusért. És 1927-ben, az Egyetemi Templom szószékéről is utolsó tekintete a Tabernákulum felé fordult.

Prohászka Jézustól tanult meg szeretni. Vagy így is fogalmazhatnánk, Jézus inspirálta a szeretetre. Ezért éjjel nappal órákat töltött a Tabernákulum előtt. Ezt eddig is tudtuk, de a *Bokréta* csokrában újabb virágszirmokat találunk.

Prohászka adorációi

Már Rómában lelki életének központjában az adoráció állott. Ezt folytatta Esztergomban. Minden csütörtökön az esti ima után bent maradt a kápolnában. Ekkor tartotta szentségimádási óráját. Észre sem vette, hogy „*kispapjai is bent maradtak, és figyelték, amint egy óra hosszat feszesen térdelve, átszellemülten imádták a szentségi Úr Jézust*”. (173–176)

Ugyanerről számolnak be élete alkonyán a nővérek is. Naponta háromszor ment be a kápolnába. „*Ott térdelt püspök atyánk jobb oldalán. Elmerülten nézett a tabernákulumra fölemelt karral... Olyan volt, mint aki látja az Istent.*” (1004)

Az Eucharisztia azonban önmagában is maga a szeretet. Aki adorál, szükségképpen azzal a Jézussal találkozik, aki apostolaival együtt mindenkivel jót tett, gyógyított, megszabadította az ördögtől megszállottakat, édesanyáknak, apáknak visszaadta haldokló gyermekeiket.

Az Eucharishtiában Jézus szíve lángol. Prohászka épp ez tanította meg arra, hogy a nap többi részében Krisztus alteregójaként mindenkire Jézus szeretetével forduljon. Bilkei Ferenc plébános, aki saját édesapjaként szerette püspökét és nem a gyűrűjét, hanem a kezét csókolta meg, épp Prohászka eucharishtiás lelkületével magyarázza meg életének titkát: „*nézte, élvezte Krisztust, Krisztus pedig magába olvasztotta, magába faragta az ő kedves fiát*” (1).

Ugyanígy látja ezt Shvoy Lajos, az elsőéves teológus: Ők vették észre először a vinculum caritatis szentségének, az Eucharishtiának Prohászka gyakorolt hatását. Adorációiból táplálkozik ez a mindent és mindenkit magához ölelő, mindenkin segíteni akaró szeretet.

A passzívnak, statikusnak, improduktívnek tűnő adoráció Prohászka a legaktívabb cselekvésekre készítette. Mintha Pál apostolt követné: „*caritas Christi urget me*”, Krisztus szeretete űzi, hajtja, nem hagy nyugtot neki.

A szeminárium életét alapjaiban változtatta meg. És vajon mivel kezdte spirituális reformjait? Az Eucharisztia adorációjával és a napi elmélkedés bevezetésével. Ezzel párhuzamosan, de e kettőből fakadóan oly atyai – sőt anyai — szeretettel bánt kispapjaival,

hogy az idősebb évfolyamok teológusai megdöbbenve figyelték: milyen új, eddig ismeretlen bánásmódnak lettek részesei és boldog alanyai. Ennek az új légkörnek létrehozásában legjobb barátja, gróf Majláth Gusztáv prefektus volt megértő társa. A betegszoba lakóit rendszeresen látogatták, – gondoskodtak meleg szobáról. Ha kellett, a gróf prefektus fűtött be a kályhába.

Az egész szemináriumot a Názáreti ház szelleme hatotta át. Shvoy, Prohászka legmeghittebb lelki gyermeke Bethániával hozza kapcsolatba ezt a lelkiséget: „*Mint Bethániában az egész ház eltelt Mária kenetének illatával, a kápolna is betelt az ő imádsággal, és bensőséges lelkének áhítatával, s boldogok voltunk, hogy abból ránk is áradt egy kevés.*” (173)

Épp azért szerették és fenntartás nélkül követték kispapjai, mert előjárójukban Jézus Krisztus képmását, alteregóját látták, aki ugyanazt mondta a kápolnában, mint a tanteremben, – az elmélkedéseknek pedig egyenes folytatását látták mindennapi életében. Ha este a szegénységről beszélt, másnap azt látták, hogy fázós, köhögős teológus társuknak saját télikabátját adja oda. Ha volt pénze, kiosztotta szegény kispapoknak, kabátra, ruhára vagy utazási költségre adta annak, akinek szülei nem küldhették. (260) És amikor arról beszélt, hogy Jézust kövessék, ne pedig az egyházi rangfokozatok után áhítozzanak, saját szemükkel láthatták, hogy előjáróik közül egyedül ő hord lila cingulus nélküli reverendát. Maguk között ezért nevezték őt „*fekete bíborosnak*”. Édes atyjukat látták benne, akiért minden áldozatot képesek voltak meghozni.

Így került sor a magyar egyháztörténelemben páratlan, soha nem tapasztalt belső lázadásra, melyért sokan még ma is Prohászkat teszik felelőssé. Pedig nem történt más, mint nyílt kiállítás az egyházáért és hazájáért életét is feláldozni kész spirituálisuk mellett a liberális elveket valló Roszival rektor ellenében.

Shvoy Lajos másodéves teológus visszaemlékezésében szó szerint „*ostromállapotnak*” nevezte azt a sztrájkot, mellyel tudtára akarták adni a bíboros érseknek, hogy ha elhelyezi Prohászka Ottokárt a szeminárium éléről, akkor a kis és nagy szeminárium minden tagja elhagyja Esztergomot és hazamegy. A feltételek átadására egykori prefektusukat, gróf Majláth Gusztávot kérték fel. A beláthatatlan következményekkel járó belső lázadás lecsillapítása végett, a hercegprímás kénytelen volt engedni, és nem Prohászkat, hanem Roszival rektor kanonokot helyezte át. (182)

„Megfogta a kezemet...”

Az Eucharisztia-élmény oly méreteket öltött, hogy Prohászkat a szeminárium falain kívül is a szeretet, a tevőleges karitás apostolává tette. Még az ebédlőben van, de lelke már a Szent Tamás hegyi nyomornegyed szegényeivel foglalkozik.

Körbe járja a szemináriumi ebédlő hosszú asztalát, és a maradékokat a tányérokra egy szatyorba gyűjti, és siet a hegyre, ahol az éhes gyerekek már várják. (261) Mintha a csodálatos kenyérszaporítások elhangzott jézusi mondatot hallanók: „*Ti adjatok nekik enni*”.

Mindig kész volt adni a szegényeknek. Sétájáról kabát nélkül jött haza. A portás megjegyezte: „*Főtisztelendő úr kabáttal ment el. Hol hagyta?*” (259) A szegények iránti részvét egész életét végig kísérte. A részvét ragadta el, amikor az esztergomi hídnál téli hidegben megpillantotta a mezítlábas koldust, ott helyben levette cipőjét és neki adta. (477) A fehérvári püspökségen évente 10–12 szegény diáknak adott ellátást. (566)

Prohászka élete ugyanis minden vonatkozásban krisztocentrikus volt: Krisztus volt számára nemcsak a keret, hanem a tartalom is, – nemcsak elv, norma, mérce, hanem az élet maga ezerarcú csodájával. „*Minden a tiétek, ti pedig Krisztusé vagytok, Krisztus pedig Istené.*” (1Kor 3,23). Ezt a szentpáli életelvet vallotta magáénak, és ezt élte meg bárhova rendelte az Isten. Esztergom és Székesfehérvár volt életének két oszlopa, és az ezek fölémelt boltívek alatt kivirágzott egy hatalmas futórozsa-lugashoz hasonlítható élet tele

rügyfakadással, bimbóval, szeretet-virággal. (A budai Szent Margit gimnázium énektanárnője, Teodóra nővér Prohászka gondolván ezt így fejezte ki: „*Csupa dal, csupa tűz, csupa élet*”).

Ezt érezték meg a gyermekek, akiket térdén lovagoltatott, és „*Pompás bácsinak*” hívták, mert minden huncutkodásukkor, kacagáskor azt mondta nekik „*pompás*”. És ők hétről hétre várták: Mikor jön már az a Pompás bácsi? (159; 900)

Amikor bérmakörúton volt, a szentségkiszolgáltatás közben nemcsak az áhitatra figyelt, hanem észrevette a legszegényebb fiú lyukas cipőjét is. Ez a legszegényebb plébániák egyikén, Tinnyén történt. Bérmálás után egy héttel csomag érkezett a plébános címére. Benne egy nagyobbacska fiú számára cipő, mellette egy cédula Prohászka kézírásával: „*Templomba menet észrevettem, hogy az egyik ministráns gyereknek rongyos a cipője. Kérem, adja át neki.*” (228)

A gyermek a legjobb emberismerő. A falvak gyermekei megérezték, hogy a templomban szentségeket kiszolgáltató püspök szereti őket. Ezért búcsúzáskor felkapaszkodtak hintójára, és a püspök rájuk mosolygott. Sőt nem engedte meg a rendezőknek, hogy elkergessék őket: „*Hagyjátok. Hisz az egész bérmálásból ez a legszebb.*” Mintha Jézus ünnepélyes bevonulásán lennének: „*Hagyjátok. Ha elhallgattatjátok őket, akkor a kövek fognak megszólalni*”.

A sok megrendítő epizód közül egyet emelek ki a *Bokréta* csokrából. Ez az a történet, melynek egy mondatát tettem a fejezet élére. Úgy érzem, hogy ha Prohászka szeretetéről könyvet írnék, a kötetnek is ezt a címet adnám: *Megfogta a kezemet*. Hiszen ezt tette és teszi ma is: megfogja azok kezét, akik segítségre szorulnak.

A történetnek két főszereplője van: Prohászka és egy nagyon szegény, rongyos kisfiú, Jóska. Mellékszereplők: Jóska szülei, Kovács cipész és Tóth szabó. Prohászka, a kispapok spirituálisa szokásos délutáni kirándulása során meglát egy vadgesztenyét gyűjtő mezítlábas fiút. Hideg őszi nap van. Vidáman köszön a tisztelendő bácsinak, annak ellenére, hogy a hidegtől lila már a lába. A pap megkérdezi: „*Nem fázol, mivelhogy mezítláb vagy?*”

Mire a gyerek így válaszolt: „*Elszakadt a cipőm, de majd veszünk, ha lesz pénzünk*”.

Ekkor valami olyan történt, ami önmagában is elegendő lenne annak illusztrálására, hogyan szeretett Prohászka. A gyerek ugyanis szó szerint mindent elmondott szüleinek.

„*No, gyere most velem, egészen kék a lábad, már úgyis nagyon hűvösödik az idő, úgy mentünk. Megfogta a kezemet – olyan szép meleg keze volt. – És kabátod sincs? Mondtam, hogy van, de kinőttem, aztán most az öcsémé lett. Odaértünk Kovács bácsihoz, bementünk. Azt mondta a tisztelendő úr: Kérem, mérje meg ennek a kis magyarnak a lábát, és készítsen neki jó meleg cipőt! De minél hamarább! Erre járok, bejövök, kifizetem.*

Innen bementünk a Tóth bácsihoz, annál meg télikabátot méretett nekem. Annak is azt mondta: Majd ő kifizeti! Csak látták volna édesapámék, milyen tisztelettel köszönt neki a Tóth bácsi”.

Az apa meg volt győződve, hogy az egész történetet Jóska csak kitalálta, mint valami szép mesét, annyira hihetetlennek tartotta. Éppen ezért fiával együtt elment mind a két mesterhez, és kénytelen volt megállapítani, hogy minden úgy igaz, ahogy fia elmondta.

A történethez hozzá tartozik még az is, hogy a szemináriumban dolgozó édesapa azt mondta a kispapoknak: „*De szerencsések kis tisztelendő urak, hogy olyan jó ember a nevelőjük. No, a Prohászka urat vélem.*” (893)

Így adták szájról szájra ezt és az ehhez hasonló történeteket. Ennek tudható be, hogy Prohászka alakját már akkor legendák övezték, mielőtt elkezdte volna országjárását.

„Minden papnak lábát megcsókolnám”

Ha valaki, akkor Prohászka volt az a személy, aki tudta, hogy mit jelent a papi hivatás. Az esztergomi szemináriumban töltött huszonkét év a hivatások felismerésének, gondos ápolásának, a rügyek kibontakoztatásának és az útra bocsátásnak jegyében telt el. Mindenegyes kispapnak nemcsak atyja, de ahogy azt naplójában megörökítette, édesanyja is akart és tudott lenni. Püspökségének huszonkét évében pedig papjai számára azt valósította meg, amit 1905. december 21-én római szentelésekor a szertartás szövege is kimond: papjai számára Jézus Krisztust személyesítse meg.

Mindkét küldetését a legteljesebb mértékben teljesítette, oly annyira, hogy papjai, de a hívek is azt érezték, hogy amikor őt látják, magával Jézus Krisztussal találkoznak.

A szemináriumi évekről imént már több szó esett. A *Bokréta* riportjait, „virágait” inkább a püspöki évekből gyűjtötték össze. Ezekből a hervadhatatlan és mennyei illatot árasztó virágokból mutatok be néhány szín pompás virágszirmot. Ezzel igazolom a fejezetcím igazát: „Minden papnak lábát megcsókolnám” (Naplója, 1914. jún. 25.)

Prohászka sohasem akart – ahogy ő szellemesen mondogatta – felmászni a püspökség „uborkafájára”. Vagyis, a hierarchiából nem a hatalmat, az uralkodást, a kegyelmes urat, hanem a szolgálatot akarta jelenlétével hangsúlyozni. Ezért csak ritkán használta a püspöki jelvényeket. Mindig fekete reverendát viselt. Még a bécsi bemutatkozásra, a királyi audienciára is elfelejtette magával vinni püspöki öltönyét. Utolsó pillanatban a vonat ablakán át dobták utána. (580)

Mivel főpapi jelvényeit nem viselte, ezért vonaton, utazás közben legtöbbször, még papok sem tudták, hogy kivel is beszélnek.

Gyakran utazott Székesfehérvár és Budapest között. Püspöksége elején történt, hogy egy olyan harmadosztályú vasúti kocsiba szállt be, ahol egy idősebb plébános is ült. „*Vizsgáznunk megyünk? Szigorlatozni?*” – kérdezte latinul az új püspökét még nem ismerő pap. Igenlő választ adott Prohászka, mert tényleg szigorlatoztatni ment tanítványait, mint a dogmatika professzora a Pázmány Péter Egyetem teológia karán. Jól elbeszélgettek egy ideig, még az új püspökről is ejtett néhány keresetlen, nem éppen hízelgő szót. Aztán közeledvén falujának állomásához, az idős pap felállt, kezét fogott a tovább utazó, inkognitóban maradt püspökével. „*Hát szerencsés szigorlatot kívánok, Öcsém. Én ennek a községnek vagyok a plébánosa*”. A püspök tisztelettel elfogadva a parolát, szerényen bemutatkozott: „*Prohászka Ottokár vagyok*”. Ő nagyon élvezte az ilyen találkozásokat (358). Különben a „rejtőzködő püspök” címen külön fejezetet lehetne írni. Ennek forrása Prohászka vidámsága, derűs, tréfálkozó természete, gyermeki játékossága. Ő a „*homo ludens*” prototípusa.

Fiatal püspök volt még, amikor vasárnap reggel az a hír érkezett az aulába, hogy egy közeli faluba misézőt keresnek. A püspökségen senki nem volt szabad. Prohászka-hoz is eljutott a hír, és rögtön felajánlotta a maga szolgálatát. Gyalog vágott neki az útnak megszokott kopott fekete reverendájában. A szentmise nagyon szép volt, a szentbeszéd nem különben... Mikor aztán mindennek vége lett, az idős kántortanító úgy érezte, hogy neki a hívek nevében köszönetét illik mondania az ismertetlen, de nagyon szép szavú fiatal papnak: „*Köszönjük a tisztelendő úr nagy jóságát – és közben megveregette a püspök vállát – nagyon szép prédikációt mondott nekünk, s ha így folytatja, idővel még a legnagyobb plébániák vezetésére is méltó lesz*”. A püspök megköszönte a szívből jövő jókívánságot, és sokszor emlegette, hogy milyen büszke volt az öreg tanító bácsi dicséretére. (2)

Papjait nagyon szerette. Ennek a legkülönb módon adta jelét. Figyelemmel kísérte életüket, lelki előmenetelüket. Ha Fehérváron jártak, örült, ha felkeresték őt az aulában, és mindig meghívta őket ebédre. Bármikor bemehettek hozzá, akár este kilenckor is. (225)

Különösen a kezdőknek, a káplánoknak viselte gondját. Még azt is tudta, ha egy káplánnal nem jól bánt a plébánosa. A püspöki ebédnél ugyanis, amikor másodszor is

kínáltak a vendégeknek, az egyik sovány káplán is „nem”-et intett. Prohászka kedvesen odaszólt hozzá: *„Maga csak vegyen, kis Balogh. Maga ügyis jól kikoplalt Adonyban a két év alatt”*. Köztudomású, hogy az adonyi plébánia azidőtájt nem volt káplán jóléti intézmény. (220)

Még az újmisések arcát is figyelte. Észrevette, hogy egyikük szomorúan csomagol. *„Primíciás homlokon több derűnek kell ragyogni”*, mondotta. A fiatal pap elmondta, hogy minden holmija kopott és szakadt, – édesanyja már nem tudja úgy ellátni, mint amikor idejött. Ilyen kopottan kell tehát első helyére menni. Erre hirtelen elkérte bőröndjét, és eltűnt. Bement szobájába. Néhány perc múlva megjelent a folyosón, hóna alatt a le sem csukható tömött bőrönddel: *„Használja egészséggel és örömmel”*. A bőrönd tele volt új P.O. monogramos fehérneművel... Minderről még ötven év után is meghatódottan számolt be az egykori újmisése. (892)

A székesfehérvári egyházmegye mindig is a legszegényebbek közé tartozott. Papjai sem bővelkedtek anyagiakban. Prohászka ezen a téren is atyjuk volt. Tudta, hogy kinek mire van legnagyobb szüksége. És ahogy segített, maga a tapintat volt (vö. 1Kor 1,13). A miséző pap számára nagy segítséget jelentenek az úgynevezett intenciók. Ilyet gyakran adott személyesen, vagy borítékban postán. *„Carissime, mondjon Karácsony táján egy misét ad intentionem. Ezt küldi stipendiumul egy jó lélek. Remélem, jól érzi magát.”* (140)

Az adakozás szent szenvedélyévé vált. Azért volt üres főpapi pénztárcája, sőt egész püspöki pénztára, mert ahol tudott, segített. Amikor megtudta, hogy a Szent Imre konviktus súlyos anyagi nehézségekkel küzd, kijelentette: *„Egy megüresedett kanonoki stallum jövedelmét erre fordítom”*. Ezzel azonban még nem volt megoldva az intézmény pap-prefektusának fizetése. Erről röviden csak ennyit mondott Kovács János: *„Mint prefektusnak a fizetésemet sajátjából adta.”* (343)

Minden papját szerette, de voltak „kedvencei”, akik valamilyen vonatkozásban nagy lelkek voltak. Most csak egyet emelek ki közülük: Laczó Alajost, aki egyike volt azoknak, akiket a háború után szentelt pappá. Megható történeteket találunk róla, illetve Prohászkaról a *Bokrétában*. Íme, egy a sok közül:

Egy alkalommal a püspöki ebédlőben ez történt. Előkelő papi és főúri, grófi vendégek voltak az asztalánál. Az egyik gróf ajándékborából hoztak be pecsenye után. A fiatal pap legnagyobb meglepetésére a püspök nem a vendégeknek töltött először, hanem neki:

„Annak a káplánnak töltök először, aki sohasem beszél felettese ellen.” A vendégek nagyot néznek és kérdezik: *„Igaz?”* A káplán meghatódottan mindössze ennyit tudott mondani: *„Ahogy a kegyelmes úr gondolja.”* (242)

Ezzel a történettel jelezni kívánom, hogy túl az anyagiakon, atyai szeretettel viselte papjainak lelki gondjait is. Ha észrevette, hogy nem sikerült megpályázni egy jobb plébániát, pár napon belül biztató sorokat küldött: *„Ne higgye, hogy elfelejtkeztem Önről... Teszem ezt, ahol csak tehetem”*. Az ilyen megnyilatkozások lelkük legmélyéig meghatották papjait, és nem lehet csodálkozni, ha például ezt a levelet a címzett, Deym Béla – akit püspöki kinevezésének első évében szentelt pappá, 1906-ban – ráragasztotta Prohászkatól kapott arcképére, és breviáriumban hordta élete végéig. (229)

Nagymaroson egy jozefinista szellemben nevelkedett idős pap volt a plébános. Prohászka nagy szeretettel volt iránta, többször felkereste. Mivel a prédikálás nehezebbé esett már, sokszor helyettesítette. Megtanította breviáriumozni, és lelkileg teljesen egyensúlyba hozta. (438)

Ugyanakkor elvi kérdésekben kérlelhetetlen szigorral lépett fel, bárkiről is lett légyen szó. Vizitációi alkalmával a templom, az oltár, a Tabernákulum tisztasága volt a mérce. Tudunk olyan plébánosról, akit e miatt többé nem hívott meg asztalához.

Tudott büntetni is. Zsinati tagsággal kapcsolatban ezt írta Chay Antal plébánosnak:

„Köszöni jóindulatomat, de tesz kénye szerint. Ez nem engedelmesség. Azért megbüntetem, s nem fogadom el zsinati küldöttnek a kerület részéről. Engedelmséget kívánok, és nem szavakat.” (685)

De még ilyen esetekben is a féltő atya szeretete sugárzott tetteiből, és ezzel életet mentett meg. Ma már csak néhányan tudjuk azt a megrendítő történetet, mely az ország egyik legnagyobb ferences szónokának, a rend egykori tartományfőnökének, Buttykai Antalnak nevéhez fűződik. Szentelése után pár héttel olyan kapcsolatba keveredett, hogy a papságból való eltávolítása is szóba került. Pár hónapra ezen események után, Buttykai megjelent Esztergomban és a szeminárium portását megkérte, menjen fel a spirituális úrhoz, hogy fogadja-e őt? Prohászka lejött. Amikor Buttykai közeledni akart hozzá, elkiáltotta magát: ne közeledjen, csak három lépésre. Azután odament hozzá, és lehúzta róla a reverendát. Haragja ezzel el is múlt. Hosszan elbeszélgettek. Ennek eredménye volt a harmincnapos pozsonyi lelkigyakorlat, amely után Buttykai jelentkezett a ferences rendbe. (437) Szeretetének titka abban rejlett, hogy mindenkire odafigyelt, és akivel beszélt, azt érezte, hogy számára most ő a legfontosabb „*Te Pista*, – mondta Bilkei Ferenc plébános egykori diáktársának –, *engem Prohászka püspök nagyon szeretett.*” Erre az öregdiák nagyot nevetett, és a következőket mondta: „*Hánytól hallottam már én ezt. Akik Prohászka püspök közelében voltak, és akik sokszor érintkeztek vele, valamennyien azt hitték, hogy a nagy püspök őket különösen kedveli. Pedig a valóság az, hogy Prohászka püspök mindenkit nagyon szeretett.*” (6)

A szeretetnek viszontszeretet a velejárója. Hogy papjai hogyan szerették püspöküket, azt bizonyítják azok a megható feljegyzések, melyek a *Bokréta* legszebb virágai. Az egyházmegye vezető személyiségei, plébánosai nem püspöki gyűrűjét csókolták meg, hanem kezét, – úgy, ahogy a gyermek csókolja meg nagyon szeretett és tisztelt édesapja kezét (vö. Bilkei Ferenc vallomása). (1)

Ennek a viszontszeretetnek az volt a rugója, hogy papjai számára ő testesítette meg az ideális főpapot. Eléjük élte, prezentálta nekik a kiegyensúlyozott, harmonikus papi életet. Prohászka élete a természet és a természetfeletti világ örömeinek a szintézise. Nemcsak az égi örömeknek, de életboldogító földi örömeknek is prófétája volt. Már itt a földön örömteli életet sürgetett. A harmonikus élet, az öröm Prohászka világnézetének alkotó eleme. Az evangéliumi életszemléletet is azért ajánlja, mert örömteli életet biztosít. A tízparancsolat és a ráépült evangélium a földi élet egyedüli klímája. Mint mindent, az öröm teóriáját is elsőként ő maga élte át, és mutatta meg papjainak, híveinek.

A bodajki búcsú napján inkognitóban, szinte észrevétlenül beült a gyóntatószékbe. Még a búcsún résztvevő papok sem tudták, hogy ő is jelen van. A gyónók adták szájról szájra, hogy a püspök gyóntat. Amilyen észrevétlenül jött, ugyanúgy a „hátsó ajtón” távozott. Az iszkaszentgyörgyi plébános késő estig várta, mert odarendelte Székesfehérvárról a kocsit. A plébános aggódva kérdezte a hosszú erdei útjáról érkezett püspököt „*Kegyelmes Úr, nem félt egyedül az erdőben?*” – „*Félni?* – volt a válasz – *egész délután énekeltem. Először a búcsúsokkal, aztán a csipogó madarakkal, végül az angyalokkal.*” (483–5).

Az egyházmegye papjainak és híveinek nagy része abban a meggyőződésben élt, hogy főpásztoruk szent.

Éppen ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy halála után is kapcsolatban álltak vele, és gyakran kérték segítségét. Ez önmagában is elgondolkoztató és jelzésértékű. Az imént említett Deym Béla plébános így fejezi be visszaemlékezését, hogy miért is tette be breviáriumba püspökének levelét és fényképét: „*Valahányszor ügyes-bajos dolgaimban hozzáfordulok segítségért, mindig így kezdem: Egykori kedves leveledre hivatkozva bizalommal kérlek... És nem hiába teszem.*” (229)

„*Én hiszem, hogy elnyerte a szentek koronáját, mert aki a mennyországban van, az szent.*

Ezért imádkozom hozzá mindennap: Szent Ottokár, könyörögj érettünk most és halálunk óráján. Amen.” (35)

Szeretet és viszonzszeretet. Ez Prohászka püspöknél tökéletesen működött. Életének rugója a szeretet volt, éppen ezért mindenkit szeretett, és őt is nagyon sokan szerették.

Hogy miként élt népünk szívében, azt a Magyar Fioretti legszebb virágával illusztrálom: Prohászka halálakor egy egyszerű cselédleány felvásárolta a halálát és temetését megőrkítő összes újságot, hogy majd ezekből készítsenek neki párnát a koporsójában, ha meghal.

Mivel a boldoggá avatás legfőbb kritériuma, hogy bizonyított legyen: az illető hősiességen gyakorolta az erényeket, különösen a szeretetet, meg vagyok győződve, hogy e kötet bármelyik oldala és mind az 1200 cikkelye meggyőzi az illetékeseket: Prohászka szent volt!